

Kje so tiste Jesenice?

Jesenice, 11. junij 2016 – Bil je turoben junijski petek. V gostilni sredi mesta, znani po duhovitem imenu in lastnikih, ki sta bila nekoč športni zvezdi, sta se proti večeru zbrala dva ducata starejših gostov. Po pozdravljanju sodeč se niso naključno srečali. Ker sem bil med njimi, vam lahko zaupam, da je šlo za obletnico mature. In to precej okroglo obletnico. Debelega pol stoletja je minilo, odkar je 28 maturantov in maturantk 4. c razreda s potrdilom o zrelosti zapustilo Gimnazijo Jesenice in se podalo na lov za svojimi sanjami. Odtlej smo se redno sestajali vsakih pet let. Vedno smo povabili tudi kakšnega profesorja, kar je bilo vedno teže, saj so se njihove vrste zelo redčile. Mi smo se bolje držali. Po pol stoletja nas je bilo le kakšnih pet manj kot na maturi.

Večkrat sem razmišljal, kaj, hudiča, je tako posebnega na maturi, da je ne moremo pozabiti, obletnico poroke, na primer, pa brez težav, čeprav so posledice lahko hude? Do kakega pametnega zaključka nisem prišel. Zato pač vdano prežvekujem bolj ali manj zanič slavnostne večerje, previdno srknem kak kozarček rdečega in poslušam, kaj je kdo počel zadnja leta, ko smo se kot predstavniki tako imenovane »boom« generacije, torej tiste, ki so jo zmagovalci zaplodili prva leta po vojni, umaknili v varstvo pokojninskega zavoda.

Zakaj tak uvod, saj očitno zabava ni bila ravno razvratna? Pri skoraj sedmih križih na plečih so lahko poskočni le še spomini, želje pa presneto skromnejše. Tako kot, recimo, tista, ki so jo potihoma, skoraj sramežljivo izrekli štirje junaki prejšnjih časov, ki jih ob desetih zvečer, ko je bila »fešta« neusmiljeno končana, niso zunaj za volanom čakali živčni otroci ali celo vnuki. Zaželeli smo si namreč v stilu »A v Šiški še kdo da?« v manjšem krogu srkniti še kak kozarček in morda obuditi bolj žlahtne spomine, kot smo jih poslušali ves večer. »Pri nas žal, ejga, ob desetih zapiramo,« je bila navidezno žalostna strežajka in z roko zgovorno zamahnila po res praznem lokalu. »Niti šank ne dela več.« »No, je pa kje v bližini gotovo še kaj odprtega. Madona, saj je vendar petek. Bomo šli pa v Korotan,

Mitja tik pred odhodom na študij v Ljubljano, last M. Volčič

na Pošto ali pa kar na postajo,« smo se junačili. »Petek je bil včasih dan za ...« »Gospodje, kje pa živite?« je bila neusmiljena gostinka. »To so vendar Jesenice. Tu je zvečer vse prazno in zato zaprto.« Ker smo se natepli z vseh vetrov, kamor nas je pač naplavilo življenje, eden je privandral celo iz Kanade, novih lokalnih razmer nismo poznali. Poklapano smo se posloveli.

1. KINO - PA ŠE RADIO POVRHU

So bili jeseniški petkovi večeri vedno tako turobni? In to celo junija, ko se pomlad preveša v poletje in diši po počitnicah? Niti slučajno!

Konec petdesetih in v začetku šestdesetih let prejšnjega stoletja, ko sem bil najstnik, sem zvečer, posebej konec tedna, redko zdržal doma. Za potrebe tega zapisa sem pobrskal po spominu in naredil lokalno lestvico prizorišč, kjer smo se takrat zbirali vrstniki.

Preden nadaljujete z branjem, si skušajte zapomniti, da tedaj televizije še ni bilo, da o računalnikih ali pametnih telefonih niti ne govorim. Tudi radio se ni oglašal iz vsake hiše. Zato pa smo imeli kinematograf zvenečega imena kino Radio. Ne vem, kdo se ga je izmislil. Tam, kjer je stal, že lep čas zija žalostna škrbina. Nekoč pa je bil ob Delavskem domu na eni strani in Kazini na drugi za nas center mesta, če že ne sveta. Sicer so imeli manjši kinodvorani še na Koroški Beli in Plavžu, vendar se s Kinom Radiom nista mogla niti slučajno primerjati. Ne po velikosti ne po škripajočih stolih. Imel je celo balkon. Kino je bil glavni center zabave, družabnega življenja, prvih stikov plahih src kot tudi informiranosti, saj so tako imenovane Filmske novosti, ki smo jim rekli kar predfilm, prinašale ne ravno sveže novice iz sveta, predvsem pa iz domačih logov. Tako smo bili dobro obveščeni o novih delovnih zmagah socializma in obiskih tovariša Tita po domovini in tujini.

Ko je bil ta uvod mimo, je tovariš Čučnik še enkrat odprl vhod, da so se lahko posedli še tisti, ki so predfilm nalašč zamudili s postajanjem ob skromnem šanku, saj so ga kot redni obiskovalci kinopredstav pač že videli. Biljeter, ki smo ga poliglotsko klicali kar »konduker«, je bil pomembna oseba filmske politike na Jesenicah. Čeprav vstopnice niso bile zasoljene, smo otroci težko nabrali potrebni drobiž, še posebej, če je bil kakšen film tako dober, da ga je bilo treba videti večkrat. V stiski smo se zatekali k starejšim gledalcem in se jim skrivali

pod plašče. »Kondukt« je presodil, če je v dvorani še dovolj prostora za malega kuštravca. Največkrat se je dobro izšlo.

Filmski spored je bil tak, kot ga je ponudil distributer. Tretjina filmov je bila jugoslovanskih in ruskih vojnih dram, ob katerih smo se čudili, kako da niso Nemci prej izgubili vojne. Drugo tretjino so sestavljali francoski in italijanski zgodovinski spektakli, kriminalke ter ljubezenske drame. Če se prav spomnim, je tedaj evropska kinematografija vsaj za silo konkurirala Hollywoodu. Ki pa je v finišu seveda zmagal. Mlajši smo navijali za vesterne in popevkarske limonade, mame pa so se topile ob super uspešnici V vrtincu in podobnih solzivkah. Filme smo tedaj znali zelo podoživljati. Pri bitkah smo sodelovali z glasnimi bojnimi klici: »Pazi, zadaj je! Streljaj! Ubij hudiča!«, v ljubezenskih prizorih pa nismo varčevali z nasveti: »Primi jo, madona! Zagradi jo!«, čeprav nismo dobro vedeli, zakaj.

Tisti, ki so iskali malo nežnosti v mraku kina, sedeli ob spremljevalkah in se držali za rokice, so bili previdno tihi. Ali pa so v zadregi prižgali cigareto. Tudi to se je dogajalo tedaj, brez hujših posledic. Sam sem bil zaljubljen v filmsko Vesno. Res je bila deset let starejša od mene, ampak to me sploh ni motilo. V filmu je vse mogoče. Menda sem prvo slovensko filmsko uspešnico videl vsaj sedemkrat. Nekje sem staknil celo naslov in Metko Gabrijelčič prosil za sliko. In jo tudi dobil. Pokazal je seveda nisem nikomur.

Spomnim pa se, da sem bil povsem osupel, ko sem po začetku študija v Ljubljani šel v kino Union. Lepa dvorana, tapecirani sedeži in dober film, gledalci pa mrtvo hladni. Nobenega odziva na dogajanje na platnu. Se za takšne sploh spleča delati filme?

2. DELAVSKI DOM PRI JELENU

Ko si po končani filmski predstavi poln vtisov prišel iz dvorane, si lahko zavil levo proti Delavskemu domu, ki so ga vsi imenovali pri Jelenu, ali pa desno proti Kazini. Če je šlo za poletni sobotni večer, je bilo živahno na obeh lokacijah. Pri Jelenu, pred vojno je bila menda tam gostilna s tem imenom, so imeli večjo in manjšo dvorano ter bife. V manjši dvorani so bile pogosto razstave lokalnih slikarjev in fotografov. Tam smo otroci okoli novega leta s pihanjem preganjali hudobnega zmaja, ki je dedku in babici hotel ukrasti Žogico marogico. V večji

dvorani so bili razne prireditve in sestanki, za splošno izobrazbo najstnikov pa zelo pomembna plesna šola. Sam sem bil do plesne umetnosti precej skeptičen. Pravzaprav se mi je zdel ples velika neumnost. Ampak tam nekje pri petnajstih se mi nasprotni spol ni zdel več povsem odveč in nekdo mi je razložil, da si za dekleta bolj zanimiv, če znaš poskakovati po parketu.

In tako smo se lepo počesani, v suknjičih, belih najlonsrajcah in kravatah, noge pa stisnjene v špičake, znašli pred plesnim mojstrom Arčonom. S starega gramofona so škripale čudne viže, mi pa smo se nerodno priklanjali pred izbrankami, ki so vse načičkane sedele na drugi strani dvorane, in jih skušali vrteti po mojstrovih ukazih: »Slov, slov, kavik, kavik.« Najbrž je šlo za angleško počasi (slow) in hitro (quick), ampak tisti trenutek je bil to še najmanjši problem. Kakorkoli že, v zgodovino družabnega plesa se nismo zapisali z zlatimi črkami, smo pa krenili v nove zmage z vsaj osnovnim znanjem valčka, tudi angleškega, polke, fokstrota in še česa.

3. KAZINA

Kazina, desno od kina, je bila bolj domena starejših. Spodaj je bila najbližja gostilna za železarje, ki so se ob dveh popoldne in desetih zvečer vsuli skozi glavni izhod iz »fabrke«. Tja so nas nekatere prvega in petnajstega v mesecu pošiljale mame, da smo skušali pregovoriti očete, naj grejo čim prej domov. Tedaj so bile plače še v gotovini, in možakarje je rada napadla dehidracija, kadar so imeli polne žepe.

V gornjem nadstropju Kazine je bil klub tehnikov in inženirjev. Elitna zadeva zaprtega tipa torej, zato o tamkajšnjem dogajanju ne morem kaj dosti poročati. Na vrtu je bil lep prostor za dobro obiskane veselice. Bučna muzika je malce motila kinopredstave, vendar do hujših incidentov ni prišlo.

4. TVD PARTIZAN

Drugi center mesta je bil trikotnik med »fizkulturnim« domom TVD Partizan, gimnazijo in Titovim domom oziroma Gledališčem Toneta Čufarja. Dodajte še trgovino z obutvijo Borovo, nekdanj Bata, pa Slovenija šport, časopisni kiosk in že imate jeseniški Piccadilly, zdaj trg Toneta Čufarja.

V Telovadnem društvu Partizan je bila doma, kot pove že ime, fizična kultura. Poleg spodobne telovadnice so imeli spodaj prostore še taborniki, v prvem

nadstropju pa pingpongaši. To so športniki, ki znajo teniško igrišče zmanjšati v namizni format. Namiznoteniški klub Jesenice je dolgo in uspešno vodil Lojze Štrumbelj.

Kakorkoli že, v glavni telovadnici se niso potili samo telovadci, ampak so jo nekajkrat na leto spremenili v plesišče. Najbolj znameniti so bili pustni plesi, ko so se pod varstvom bolj ali manj domiselnih mask lahko sprostile fantazije lokalnih lepotic in casanov. Najboljše maske so bile seveda nagrajene. In ko smo že pri maškarah, se spominjam, da so včasih Hrušičani premogli čas in voljo, da so pripravili duhovit pustni karneval. Z njim so se pripeljali tudi na Jesenice. Čeprav so na račun občine rekli tudi kako pikro, so bili vedno lepo sprejeti. Potem je zmanjkalo volje, še prej pa najbrž denarja.

5. TEATER

Gimnazija tiste čase k zabavnemu življenju mesta ni prispevala kaj prida. Telovadnica ni bila dosti večja kot dnevna soba kakšnega novodobnega tajkuna. Zato so razne proslave, katerih nosilni steber je bil pevski zbor, organizirali v gledališču. To je bilo tudi sicer nosilni steber jeseniške kulture. Pa zabave tudi, saj je sicer amaterski ansambel uprizarjal poleg dram veliko burk in komedij ter tako privabljal najširši krog občinstva. Menda je skoraj vsaka soseska v mestu premogla igralca ali igralko. Ponosni smo bili nanje in smo jih šli gledat, še posebej če so imeli opaznejšo vlogo. Podmežaklo so bili zvezde naslednji: Tatjana Malovrhova, ki se je pozneje poročila s Francem Koširjem, legendarnim trobentačem Avsenikov, Franci Pogačnik z donečim glasom in odrski zapeljivec Srečko Mlinarič.

Seveda je bil kvas za vzhajanje jeseniškega lokalpatriotizma hokej. Zanj bi potrebovali poseben zapis, če ne kar knjigo. Ampak tudi teatra ne gre podcenjevati.

6. RADIO

V isti stavbi, ki je bila zgrajena v stari Jugoslaviji, pod imenom Krekov dom, po osvoboditvi postala Titov dom, na koncu pa Gledališče Toneta Čufarja, je bila tudi nepogrešljiva knjižnica, v začetku šestdesetih pa se je oglasil iz dveh skromnih sobic Radio Jesenice. To je bila za železarsko mesto spet velika novost.

V tistih časih je bilo po vsej deželi le sedem lokalnih radijskih postaj in ne tristo

kot danes. Ustanovitev radia so zaupali Zdravku Anderletu, ki je bil poleg spikerja in novinarja Tea Lipicerja ter tajnice tudi edini redno zaposlen. Popoldne sta prišla na pomoč še tehnik in napovedovalka Jelena Jeraša. Zato se direktor Anderle ni otepal radovednega gimnazijca z novinarskimi ambicijami. Še posebej, ko je opazil, da fant za skromno odškodnino prinaša v presnemavanje plošče s hrupno muziko, ki jo je imenoval rokenrol. Tisti poba sem bil jaz, plošče pa sem redno nabavljal v Beljaku, saj je bil pri nas izbor sila skromen, da ne rečem beden. S tisto glasbo na valovih Radia Jesenice (zdaj Triglav) seveda nisem mogel konkurirati Avsenikom. Še posebej ne v priljubljeni oddaji Čestitke in želje poslušalcev, ki je bila hrbtenica sporeda. Sčasoma si mi je uspelo priboriti dvajset minut na teden za Mladinski radijski klub. Na ta dosežek sem bil sila ponosen.

7. POSTAJA

Železniška postaja je bila za Jesenice kot živahno prometno križišče zelo pomembna institucija. Staro so zavezniki proti koncu vojne uspešno zbombardirali, nakar se je nova oblast odločila, da mora pri vstopu v državo tujec takoj ostrmeti nad dosežki socializma. In res je nastala lepa in funkcionalna marmornata zgradba, vedno polna potnikov v vse štiri smeri. Ta hrušč in trušč je privabljal tudi domačine. Največ, menda kar tri tisoč, se jih je zbralo pomladi 1957, ko je vlak iz Beograda pripeljal nove državne prvake v hokeju. Na vagonu pa velik napis: »ZMAGALI SMO!« Skratka, če se nisi imel kam dati, si jo mahnil na »štacjon«, kjer si gotovo našel družbo. Če ne drugje, pa v restavraciji.

Razglednica jeseniške železniške postaje, hrani GMJ

Hotel Pošta okoli leta 1970, fototeka GMJ

8. KOROTAN IN POŠTA

Hotel Korotan, nekaj korakov stran od postaje, je bil še ena ugledna postojanka v sklopu jeseniškega gostinstva. Spodaj je bila slaščičarna z odličnim sladoledom in še čim, zgoraj pa kavarna, kjer so se študentje, ki so konec tedna prihajali domov na pošteno hrano, hvalili s podvigi v Ljubljani. Občasno so bili v Korotanu tudi plesi. Pa kakšen manjši pretep tudi ni izostal. Podobno je bilo v hotelu Pošta, malo naprej od Korotana. Obe nekdanji korifeji jeseniškega turizma in gostinstva družijo ista usoda. Praznina!

9. PRI MINCI IN ŠE KJE

Še marsikakšen lep in zanimiv kotic bi veljalo omeniti, kjer smo se takrat družili in zabavali. Recimo Poljane, zdaj Kočna, kjer se je 1. maja zbralo pol Jesenic in ob koračnicah slovite »pleh bande« nazdravljalo prazniku dela. Tradicijo je požrl pohlep novih lastnikov travnatih poljan. Čez Poljane in skozi Gorje si na kolesu prisopihal na Bled, kjer smo napolnili grajsko kopališče. Lahko si se stlačil tudi na vlak. Če na postaji Bled jezero nisi pravočasno izstopil, si se odpeljal naprej in se tisti dan namakal v Bohinjskem jezeru. Bolj vneti športniki so jo poleti in pozimi peš mahnilo čez sedem grabnov na Črni Vrh, kjer je bila prva smučarska vlečnica v nekdanji Jugi.

Bi bil pa greh pozabiti na še en biserček na naši lestvici. Zaštreko, streljaj od sedanjega bazena, ki je bil zgrajen v začetku šestdesetih, je prej stal lepo ograjen bazenček, napolnjen z bistro in hladno vodo iz potoka Ukova. Menda ga je že pred vojno zgradila Železarna kot vodni rezervoar, če bi prišlo do večje nesreče. Dopoldne je bil odprt za vse, popoldne pa le za »fabriške« šefe. Pred vhodom je stala majhna uta, ki naj bi bila blagajna. In v njej je vladala majhna, a odločna sivolasa ženička, ki smo jo vsi klicali Minca. V bazenu, ki je bil dolg vsega 12 metrov, širok pa 4, je bila že pri tridesetih kopalcih gneča. Če pa so bili vmes še neugnani otroci, ki so se lovili z drznimi skoki iz kota v kot, je bil hrušč že kar precejšen. Takrat je privihrala Minca s svojo metlo in hitro naredila red. Vse je poznala. Najhujša kazen je bila grožnja, da se tri dni ne smeš prikazati v tem raju.

Tako je bilo in nikdar več ne bo.